

Ladislav Babić

Praznina caruje

Etika je teorija morala. Najbolje objašnjenje koje sam čuo o razlici između etike i morala potiče iz jedne televizijske serije: „*Etika govori da ne smiješ prevariti svoju ženu. Moral te u tome sprečava*“. Ne treba mnogo mudrosti da temeljem toga shvatimo stupanj općeg morala ljudskog roda. Biologija i promiskuitet su – ako i zanemarimo socijalno licemjerje i utilitarizam – još jači od etičkih premisa i njihove praktične primjene. Etička načela smišlja um, temeljem cjelokupnog povijesnog iskustva života u zajednici. Na sceni je borba između uma i biološkog instinkta, jednostavno objašnjenog starozavjetnom božjom zapovjedi: „*Plodite se i množite se...!*“. Kad navali plima testosterona, nastaje oseka uma. Čovjek je kompleks fizičkog i duhovnog bića. Obje karakteristike vuče, evolucijom ih usavršavajući, od naših predaka, s tim što je posljednja mlađeg porijekla. U tome kao da se bolje snalazi islam koji se uspješnije glede seksa prilagođava prirodi ljudskoj (čovjek je u osnovi promiskuitetno biće) od kršćanstva, koje se svekoliko trudi zatajiti ju, čak izmišljanjem budalaština o bezgriješnom začecu svog proroka, kao da ovaj nije na isti način uguran u „*onu stvar*“, da bi potom na isti način kao i svi mi iz nje izašao. Ipak, islam seksualna prava priuštenu muškarcima ne dozvoljava ženama, a monogamna društva koja se zaklinju da im je kršćanstvo u temelju (doduše, u sekulariziranom obliku) u praksi toleriraju preljube, mada (licemjerno) zakonski kažnjavaju poligamiju. Što već svjedoči o tome da se etička pravila mogu izigravati na bezbroj načina, jer je društvo zarobljenik dogmi koje ignoriraju stvarno stanje stvari. Etika i moral se na praktičnom području sudaraju s egoizmom i koristoljubljem, koje na trenutnom socijalnoevolucijskom stupnju mogu prevladati relativno rijetki. Značenja etike i

morala su u svijesti prosječnog čovjeka prilično difuzna. Primjerice, u većine se smatra nemoralnim ponašanje koje se odnosi na seksualnu slobodu, na promiskuitet službeno vezanih ili nevezanih pojedinaca. No, što tu nije etički, ponašanje jedinki ili zakon koji ne vodi računa o prirodi čovjeka? Najveći „kurviši“ mogu se daleko humanije iskazivati negoli najzatucaniji, najdogmatskiji, najzakoreniji rigidni karakteri, kojima je etika na ustima a zlo u srcu. Kad većina stanovništva dezavuirala ljude sklone mijenjanju spolnih partnera (a čim im se pruži prilika to i sami naprave), uz ubojstva koja sami nesmetano vrše kad dobe placet od vlasti da postanu „viteški“ nacionalni heroji, jasno je da silazak s etičkih visina na prihvatljivi moral prakse nije nimalo lagan i skupo se plaća.

Isusovu patnju na križu, nasuprot tisućljetnim tumačenjima kršćana, možemo shvatiti kao složenu metaforu ženinih porođajnih muka i prvog plaća novorođenčeta, koji nije odraz boli i patnje, već sreće što je iz ograničenog „zatvora“ izašao na slobodu, našavši se na raskršću (križ!) gdje će sam određivati svoje životne ciljeve i graditi vlastitu sudbinu. *Isus* je simbol boli i patnje, a njegov (navodni) vapaj ocu (bogu) na križu „*Eli, eli, lama azavtani!*“ (*Bože, bože zašto si me napustio!*) gotovo simbolizira prvotni doživljaj novorođenčeta koje se nakon izlaska iz rodnice osjeti napuštenim od majke koja je do tada brinula o njemu. Uskoro međutim, životvorni njegov plač nije drugo negoli radosno ispoljavanje života, prilagodbe novom svijetu gdje će mu majka sve manje trebati (kao ljudima neko metafizičko biće), a sve više oslonac na vlastite snage kojima će činiti dobro ili zlo; za sebe, za najbliže i vrstu kao cjelinu. Čovjek oslobođen „okova“ maternice vlastitim očima promatra svijet, uči, definira pojmove koje potom višeznačno, kontekstualno ili utilitarno tumači pa nikad nisi siguran misli li zbiljski ili nešto deseto, ili se možda radi tek o izrugivanju, šali, sarkazmu, ironiji,... Tako on pristupa i tumačenju etičkih načela. Evo vlastitog primjera s *Facebooka*, društvene mreže. Komentirajući jedan [tekst](#) o *papa Franji*:

Istina o svemu postoji, poštenim i pametnim ljudima je odavno poznata, a za prosječnu rajku skrivena je u arhivima sa zabranom od 50 ili više godina njihova otvaranja. Pošten čovjek nema što skrivati, on se ne srami svojih misli, riječi i djelovanja. Daklem, zabrane su uvele barabe koje se dubooo...ko podsvijesno - da ni nisu svijesni - stide svoga djelovanja; još točnije, iz straha od kazni za svoja zlodjela. Država koja usvaja te principe, od samog svog osnivanja je zločinačka tvorevina, jer su je uzurpirale barabe, lopovi, ubojice i zločinci svijetu vrsta koje tako skrivaju svoje zločine protiv čovječnosti. Što se samog pape tiče, "jedna lasta ne čini proljeće". Crkva je duboko konzervativna, dogmatska institucija koja jedva čeka da aktuelni papa odapne, pa da nastavi po starom. Zar to ne pokazuje odnos

"Crkve u Hrvata" prema papinim pokušajima da reformira, revitalizira i osuvremeni Crkvu (kao da je takvo što moguće, ali - ajde, priznajmo mu dobronamjerne iluzije).

začas mi stiže mail: „*Bok Ladislave, poslali smo vam poruku o uklonjenoj objavi. Ovaj komentar krši naše standarde zajednice kada je riječ o uznemiravanju i maltretiranju.*“. Iskoristivši priliku da se žalim (nije dozvoljeno obrazlaganje žalbe!), slijedi i odgovor: „*Ponovo smo pregledali vašu objavu i zaključili da nije u skladu sa [standardima zajednice](#).*“. Interesantno! Primjerice, komentar upućen meni od pažnje nevrijednog tipa, pa mu ni ne navodim ime:

„Nista od tvoje "filozofije". Po lajkovima vidis da si dogurao do vrhunca gluposti. No ko je kriv, roditeljska genetika, okruženje ili tvoja prirodno naslijeđena glupost, to vec spada u okvire naucnog posmatranja. Mada ja mislim da si ti jedna obicna budala.“

Očigledno odgovara „*standardima zajednice*“, jer nije uklonjen! Sad, možda se sam *papa Franjo* žalio na moj komentar, mada mislim da je to djelo nekog domaćeg admina koji samoinicijativno cenzurira komentare, vođen zatucanim svjetonazorom (nije isključena ni vlast, s obzirom na javnosti poznate [primjere](#) kontrole društvenih mreža i interneta od pojedinih država. Stvarnost je uvijek mnogo gora negoli se naivčinama pričinja). U to me uvjerava činjenica da su više puta skinuti moji komentari glede katoličke crkve slično intonirani kao navedeni. Zanima me kako i koga sam *uznemiravao* i *maltretirao* komentarom linkovanog teksta? Sad, možda su se „*barabe, lopovi, ubojice i zločinci sviju vrsta*“ prepoznali pa su uznemireni, što im od srca priželjkujem, jer će dan polaganja računa kad tad stići. A tko sam ja za [katolibanskog](#) administratora koji cenzurira moj komentar jer se ne uklapa u „*standarde zajednice*“, dok njega i tu „*zajednicu*“ ne uznemiravaju maltretiranja mene, jer valjda za razliku od vladajućih protuha to i zaslužujem.

Idem tako, ja mrav, i mislim:

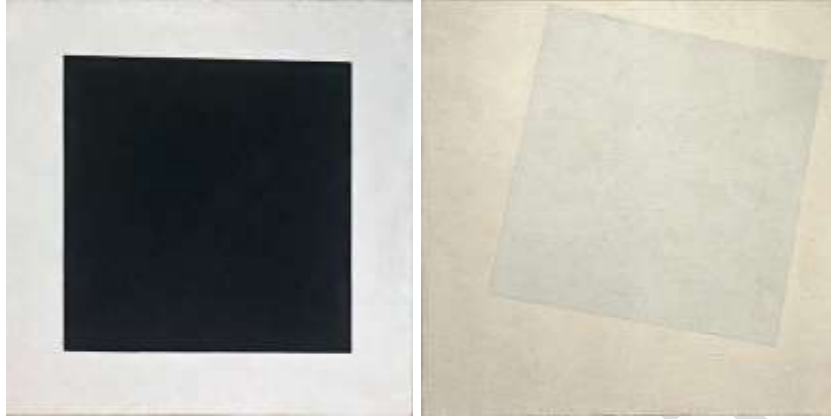
"Gle, ja mrav idem, i mislim".

Idem, ja mrav, i - mislim.

Što mislim? Pa šaljem u „*onu stvar*“ *Facebook, katolibane, „Crkvu u Hrvata“* i vladajuće „*barabe, lopove, ubojice i zločince sviju vrsta*“, s nadom da će se narod jednom ipak odnajmuniti i to zaista učiniti i u moje ime. Iz predočenog primjera je jasno kakva etika upravlja *Facebookom*. Ne samo da je čudovište u smislu koji [komentira](#) jedan od njegovih osnivača, već je to i u etičkom pogledu. Na internetu

možemo pronaći opširne [kritičke](#) tekstove o toj društvenoj mreži, s gomilom referenci, tako da vlastiti primjer (rekoh, ima ih još) nipošto nije povrijeđena sujeta osjetljivog autora. „*Nezavisne*“ kompanije pod diktatom i u službi američke vlade, posebno one koje kao predstavljaju prozor u svijet ([Google](#), [Facebook](#),...), a koje su se već višestruko blamirale, bilo u službi obavještajnih agencija ili [odavanjem informacija](#) o korisnicima, trećim kompanijama, odškrinut će prozor korisnicima upravo koliko, i što kapital želi da vide! Novac diktira njihovu etiku, točnije – moral, koji ovisi o kontekstu povijesnih, ekonomskih i socijalnih okolnosti društva. No, ni etika kao takva nije apsolutno čvrsta, s obzirom da je sve u svijetu dinamika, pa se i teorije (etika) moraju prilagođavati sporijim tempom, više vođenim istinom negoli koristoljubljem i licemjerjem, poput društvenog morala koji ih je prepun.

Ljudi s različitih referentnih točaka percipiraju stvarnost. Tragajući za *Isusom* (bogom), kao paradigmom kršćanskog morala, vjernici već više od dva milenija ne nalaze ništa opipljivo, sem hrpe relikvija za koje ni tisuću proroka i bogova ne bi bilo dovoljno, ili neprovjerljivih iskaza ekstatičnih pojedinaca za koje baš i nije sigurno jesu li na tripu ili pobjegulje iz neke institucije. Priznajem, teško ga je naći. Od stotina politeističkih bogova i polubogova osipanjem je ostao tek jedan, a i on polako gubi antropomorfna svojstva transformirajući se u mističku, sveprisutnu metafizičku silu *Spinozinog* tipa („[Deus sive Natura](#)“), gotovo nadskup [totemističkog](#) viđenja koje u dijelovima prirode (divljači, gromu, munji, vjetru,...) otkriva božanske moći. Dakle, do danas od traženja ni zrnca rezultata. Ne samo vjernici, traže i znanstvenici. Od mitoloških pretpostavki došli su do prirodnih zakona, ideje kontinuuma, a odatle do diskontinuirane strukture tvari. Molekule, atomi, protoni, neutroni, elektroni,... Znete li da najveći dio atoma – građevne osnovice svekolike makroskopske materije – tvori praznina (fizikalni vakuum)? Kod atoma praznina između nukleusa i elektronskog omotača je milijun milijardi puta veća od volumena jezgre. Što dublje tražimo, to više (fizikalne) praznine nalazimo. Sam svemir je između planeta, sunaca i galaksija tolika praznina da se prema njoj najveće pustinje svijeta čine pravim oazama. Smisao traženja kao da se razbija na besmislu nalaženja. Sem vjere i znanosti, traganjem se bavi i umjetnost. Nastanak i razvoj spektralne analize praćen je [impresionističkim](#) pravcem u slikarstvu iz kojega se razvija [poentilizam](#), dok je otkriće radioaktivnosti, strukture atoma i njegove jezgre, te cijepanje iste, praćeno razbijanjem motiva ([kubizam](#), [suprematizam](#)), što eskalira u *Maljevičeve* slike:

„Crni kvadrat na bijeloj pozadini“ i „Bijeli kvadrat na bijeloj pozadini“, i muzičku [atonalnost](#). Slikarstvo prerasta u avangardnu apstrakciju, zahtijevajući više razmišljanje pred slikom negoli divljenje njome. Nisam stručnjak u slikarstvu, pa mogu izreći samo subjektivne dojmove koji ne moraju korespondirati s tumačenjima znalaca (ne vidim zašto bi itko morao pristati na prihvaćanje njihovog viđenja, jer se to svodi na pokušaj upravljanja ličnim doživljajem), uz napomenu da nikad ne bih te slike objesio u svom stanu. Dok prvu mogu simbolički shvatiti kao neznanje (crno) o svijetu koje stoji pred čovjekom, poslijednja eskalira u dilemu jeli ono što smatramo našom spoznajom (nakošeni bijeli kvadrat) svijeta kao takvog (bijeli kvadrat), zaista istina ili tek nedokaziva pretpostavka. Sklad viđenog, slušanog i čitanog razbija se, dok tekstovi tipa [romana struje svijesti](#) traže angažman čitatelja da poveže naizgled nepovezane skokove misli, ilustrirajući kaotične (u vidu diskontinuiteta smislenosti misli) skokove svijesti čovjeka s jednog na drugi, moguće nepovezani ili asocijativno povezani misaoni proces. Umjetnost, poput znanosti počinje eksperimentirati, i za razliku od nauke koja javnosti izlaže uspješne rezultate svojih pokusa (jer neuspješni u osnovi ne znače ništa, mada je i to moguće; *Michelson-Morleyev eksperiment*), ona nudi na uvid i međukorake, sa znanstvenog stajališta posve nepodobne prezentaciji.

„U predstavi Herberta Fritscha, „Nula“, koju je postavio na scenu berlinskog Schaubühne teatra rano prošlo proljeće, ne dešava se ništa. Lišena svakog značaja osim sopstvenog, publika više od dva sata provodi gledajući u savršen besmisao.“, [piše](#) Hana Ćurak. Nije to nešto novo. „U očekivanju Godoa“ („*Waiting for Godot*“; na engleskom se *Bog* piše kao – *God*) *Samuel Beckett*-ovi junaci vode besmislene razgovore, zalud očekujući pojavu nekoga o kome ništa ne znaju, a tko nikad neće ni doći. Umjetnost je samo odraz, refleksija života. Kad ljudi dolaze gledati besmisao i pljeskati mu, to samo znači da sami od besmisla nemaju što drugo raditi do gledati besmisao. A mi se kao nadamo da će gledajući besmisao

shvatiti kako moraju naći smisao. Može li praznina koja gleda prazninu zagledati u vlastitu dušu, kojom caruje praznina? Možda, meni malo vjerojatno. Neki kažu "takva su vremena". Pogrešno! Nisu vremena takva, već su ljudi takvi, jer *ne čine vremena ljude, već ljudi stvaraju vremena*. Tragajući za nečim, nalaze prazninu, a ona se useljava u njihove duše; od bića koja su nalazila smisao u potrazi za smislom, postaju bića obuzeta besmisлом jer smisao nigdje ne nalaze. Etika im se runi, osipa, postaju ravnodušni, nesposobni da od *Auschwitza* bilo što nauče sem da ga perpetuiraju u raznim modusima, u različitom obimu na različitim mjestima i raznim vremenima, bez grižnje savjesti i (po)kajanja ponavljajući floskule, pune humanističkog naboja koji se tisućljećima u praksi pokazuju tek ćorcima. Plode se i množe, mehanički ponavljajući božju zapovjed, da bi rađali generacije koje se dalje plode i množe rađajući... Malobrojni ustraju u kreiranju smisla, jer smisao se ne nalazi, on nije zagubljen, on nije definiran od nikoga niti se nekome može nametnuti; on se *gradi* vlastitim životima. Ne pokazuje li našu nemoć činjenica da se tisućljećima od inauguriranja i jalovog ponavljanja biblijskog etičkog principa „*Ne ubij!*“, leševi gomilaju gnojeći tlo, uz raznorazne izgovore zašto to treba biti tako. Ne, nisu to fluktuacije ludila unutar vrste, iskre nerazuma u racionalnoj cjelini, to je mnogo dublje i sveobuhvatnije negoli nam se čini. Pojedini pripadnici vrste traže etiku, prepoznaju je, ali na putu od uma do prakse ona se poput transformera iz filmova pretvara u nešto sasvim drugo od zamišljenoga. Smisao ne nalazimo jer ga tražimo van sebe a ne u sebi, a izvana je pustoš u kojoj tragovi vode do još pustije pustoši koja nas poput školjke obuhvaća u čahuru besmisla bez nade. „*Da se nikad više ne ponovi!*“, a ponavlja se svako malo demantirajući naše zavjete sebi samima, da ih prvom prilikom kad se na horizontima osobnih života pojave naznake osobne koristi odbacimo kao balast koji nam ograničava živote. Ako se prepuniš bogatstvom – ma kako došao do njega - cijenjeni si član društva, smiješe ti se položaji, politička moć, klanjanja do poda, „*prijatelji*“ se lijepe o tebe poput čička,... Ako se prepuniš obrazovanjem, znanjem, skromnošću, istinom, etikom, humanizmom,..., nisi doli luda koja ne zna da se „*samo jednom živi*“, pa treba iskoristiti priliku da se to uradi u stilu. Praznina caruje svemirom, društvima i pojedincima, a što se potonjih tiče to će uvijek biti tako ako se ne otrgnu njenom robovanju i potrude se ispuniti je sami, vlastitim životima.

3.6.2019.

PR

DIOGEN pro kultura

<http://www.diogenpro.com>